

Dr. Varga József – Dr. Cseh Balázs – Dr. Kovács Tamás

Új kihívások a chiemgauer előtt. A helyi pénz új területei a fogyasztói tapasztalatok oldaláról

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen publikáció a SARS-CoV-2 vírus okozta (COVID-19) világjárvány Európában jelentkező első hullámát követő dél-németországi, illetve az ausztriai Wörgl városában folytatott tanulmányút keretein belül megvalósult kutatás tapasztalatai alapján elemzi a Chiemgauer működési mechanizmusának megváltozását. A szerzők kérdőíves és mélyinterjú felmérést készítettek a Chiemgauer működési területének több városában, illetve a helyi pénz elfogadóhelyein. A tanulmány fókuszában az a kérdés áll, hogy a vizsgált térségben milyen a helyi pénzek elfogadottsága a fogyasztói oldalon, illetve a helyi pénz milyen új kihívásokkal gazdagodik.

BEVEZETÉS, CÉLOK, A TÉMA TÁRGYALÁSA

A helyipénz-rendszerek fő céljukat – a helyi gazdaság élénkítését – alapvetően (gazdasági) válságok idején töltik be. A COVID19 járvány negatív gazdasági hatásai már elemezhetők. A helyi pénzek geselli alapfilozófiája ilyen időszakokban éledhetne fel, ám a Chiemgauer esetében be kívánjuk mutatni, hogy a helyi pénz alap gondolatának koncepciója hogyan alakult át.

Az említett változást az Irving Fisher által kidolgozott (pénz) forgási sebesség lassulására vezetjük vissza. A helyben nyert tapasztalatok azt sugalmazzák, hogy Chiemgauer elveszteni látszik a geselli szabadpénz jellegét, mivel nem forog kellő gyorsasággal és mennyiségben a reálgazdaságban. A Keynes által meghatározott spekulációs célú pénzkereslet, óvatossági pénzkereslet negatív hatásainak kiküszöbölésére, a tranzakciós pénzkereslet funkciójának erősítésére létrehívott Chiemgauer a sikeres kezdetek után a pénz forgásának lelassulása okán jelenlegi állapotában nem teljesíti a hozzá fűzött reményeket, a tapasztaltak alapján „vegetáló” szinten tartó helyzetbe sodródott. A Chiemgauert ezen a holtponton segítheti át az új célok bekapcsolása. Ezek közül tanulmányunkban a klímacél színre lépésével foglalkozunk.

Mindezekkel kapcsolatban az alábbi kutatási kérdést állítottuk fel. Hipotézis: A Chiemgauer kibocsátásának célja megvalósított, a fenntarthatóságot érintő új karakterekkel bővült.

A Chiemgauer párhuzamba állítható (még földrajzi közelségéből is) a történelmi (de értékes) kategóriának tekinthető wörgli helyi pénzzel. Ezért az értekezés közben utalást teszünk erre. A feltüntetett elfogadóhelyek működését Rosenheim és Traunstein városokban vizsgáltuk 2020 augusztusában.

A TÉMA FELVEZETÉSE, A VONATKOZÓ SZAKIRODALOM BEMUTATÁSA, ÉRTÉKELÉSE

A történelem során a pénz „mainstream” története mellett mindig jelen volt, hol a felszínen, hol felszín alá kényszerítve, a helyi

pénzek gyakorlata. E pontban a helyi pénzek működésének elméleti alapjait mutatjuk be, a terjedelem miatt csak két fő gondolatot kiemelve.

A helyi pénzek és elszámolási eszközök két alapvető célt kívántak teljesíteni: biztosítaniuk kellett emberi szükségletek ki-elégítését, azaz a termékek és szolgáltatások áramlását, a kereslet és kínálat találkozását, valamint a helyi gazdasági szereplők számára a gazdasági stabilitás megőrzését. A helyi pénz helyi bizalomra épül, az emberek bíznak a mögötte álló ígérvény beválthatóságában. A Silvio Gesell közgazdász által megalkotott „szabadpénz” elméletének gondolatiságával azonos módon a saját fizetőeszközüket megalkotó helyi vállalatoknak is az a céljuk, hogy a helyben lévő vásárlóerőt ne vagy nehezebben lehessen a „exportálni” a mindenkor törvényes fizetőeszközön keresztül (Gesell, 2011).

A helyi pénz nem más, mint közgazdasági pénzhelyettesítő, amelynél a használat térbeli kötöttsége egy adottság. Három helyi fizetőeszköz-típust különböztetünk meg, miszerint tekinthetők helyi, közösségi és kiegészítő fizetőeszköznek is. Jogi értelemben a helyi pénz forgatható utalvány, pénzhelyettesítő eszköz, tehát nem pénz (Varga, 2018). Közös jellemzőjük, hogy mindegyik helyben történő termékértékesítésre és szolgáltatásnyújtásra, illetve vásárlásra ösztönöz (Szóka, 2020).

A helyi pénzek elméleti alapját Silvio Gesell munkássága jelenti. Gesell alkotta meg az úgynevezett álláspénz elvét azt hirdetve, hogy használatával biztosítható a pénzáramlás. A Chiemgauer példája – mint ahogy az 1930-as években a helyi pénzek két leghíresebb esete, a Schwanenkircheni Wära és a Wörgli Schilling esete (Varga, 2016) – szemléletesen alátámasztja azt az elvet, melyet Gesell a pénz szerepéről megfogalmazott. „A pénz csereeszköz, nem más. Az áruk cseréjét kell megkönnyítenie, a cserekereskedelem nehézségeit kell meghaladnia. A cserekereskedelem bizonytalan, nehézkes, drága volt, és gyakran csődöt is mondott; ezért a pénznek, amely ezt fel kell, hogy váltassa, biztosítania kell az áruk cseréjét, meg kell gyorsítania és olcsóvá kell tennie az árucserét. Ez az, amit a pénztől elvárunk.” (Gesell, 2011, p. 247)

Gesell szerint a pénz aszimmetrikus viszonyban, fölényben van az áruval szemben. Az elmélet kulcseleme a pénz áru feletti hatalma: a pénz bármeddig tartható (mert nem romlandó és nincs tartási költsége), míg az eladóknál számít az időtényező (romlandó áruk és/vagy tárolási költségek) (Gesell, 2011). A pénz-áru viszonya Gesell szerint a nem romlandó hatalma a romlandó felett. A pénzkölcsönzöt nem szorítják „patkányok, molyok, rozsda, tűz- és tetőkárok” (Gesell, 2011, p. 326), melyek az áru birtokosát arra készítetik, hogy áruját minél előbb csereére bocsássa. Az aszimmetria orvoslása érdekében a pénzt is

rontani kell, technikailag fizikai esetben például bélyegek felragasztásával, bankszámlapénz esetében negatív kamatlábbal (Schwundgeld), így a pénz felhalmozása nem lesz vonzó a gazdasági alanyok számára. A közösségi pénrendszer célja, hogy betöltsen a pénz csereeszköz funkcióját, és így kiszoríthatja a felhalmozást és a spekulációt. Ez a kettős cél leggyorsabban a negatív kamat bevezetésén keresztül lehetséges. Ebben az esetben ugyanis – ahogy Sárdi (2012) bemutatja – a pénz visszatartását nem jutalommal, hanem „büntetéssel” illetik.

A helyi pénzekre szokás a komplementer fizetőeszköz elnevezést is használni. Ez arra utal, hogy ez az eszköz önmagában nem, csak a nemzeti valutával együttműködésben lehet működőképes, nem szoríthatja ki a tradicionális fizetőeszközt. (Székely, 2010)

Ahogy Szóka (2013) rámutat, a helyipénz-rendszer sehol sem működik magától, a megbízható, értékes és fenntartható működtetéséhez mindenképpen szükséges egy olyan szervezet felállítása, amely ezt a tevékenységet magáénak érzi, és elvégzi a szükséges feladatokat. Kiemelten fontos azon boltok, szolgáltatók, egyéb szervezetek listájának összeállítása, ahol ezt a helyi pénzt elfogadják. Ahhoz, hogy ez valóban közismert és kezelhető legyen, elengedhetetlen egy olyan webes felület, ahol a szükséges információkat be lehet szerezni, mind az elfogadóhelyre, mind a rendszer működésére vonatkozóan (helyi pénz beszerzése, beváltása, visszaváltása). Lényegében ezen kritériumok, feltételek megvalósulnak a Chiemgauer esetében: létezik szervezet, weblap (www.chiemgauer.info), és jellemzőek a médiahirék.

Napjainkban is még számos információs aszimmetria van a pénzügyi termékeket felhasználók között (Sipiczki, 2019), a hagyományos bankrendszerben részben megrendült a bizalom a 2008-as recesszió óta. A helyi pénz rendszereinek bevezetése a fogyasztó megnyerését igényli. A helyi pénz azonban akkor tudja szerepét betölteni, ha a vállalkozói termékpályák egészét uralja. Ennek a követelménynek leginkább a svájci WIR felel meg. A helyi pénznek nemcsak a fogyasztást, hanem a termelést is át kell hatnia. Ezért fontos működtetése során a termékpályák felmérése, input-output táblák segítségével a helyben maradó tényezőáramlás, a rendszerbe kívülről áramló és a rendszert elhagyó outputot kimutatása. Napjainkra megjelentek már kritériumok a fenntartható fejlődéshez való hozzájárulásra is. (Szemerédi & Szigeti, 2019)

EREDMÉNYEK, AZ ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

A kutatás elsődleges szempontja az volt, hogy átfogó képet mutasson be a Chiemgauer valós helyzetéről, bemutassa a helyi pénz kezdeményezések által kínált lehetőségeket a COVID19 járványhelyzetben, illetve azt követően. Módszernek a tartalomelemzést és a szakirodalom feldolgozást alkalmaztuk. A tartalomelemzés az adatgyűjtésnek olyan technikája, amely során információgyűjtést és elemzést végeztünk könyvekből, folyóiratokból, sajtóból, rádióból, televízióból. Ennek alapja a német sajtó termékei, és a Chiemgauer saját honlapja volt (www.chiemgauer.info). Az empirikus kutatási technikák alkalmazása leginkább a primer kutatás során kerültek alkalmazásra. A mélyinterjú vizsgálatok kibocsátói, forgalmazói oldalról, míg a kérdőíves vizsgálatok felhasználói oldalról elemzik a Chiemgauert. A kérdőíves vizsgálatok során a 25 darab (12 elfogadóhely, 13 nem elfogadóhely vállalat, illetve járókelő) kérdőív került megválaszolásra, mely bár nem minősül reprezentatívnak,

de a hipotézisünk és eredmények igazolásában megfelelő segítségnek bizonyultak. A kérdőív tartalmát illetően arra voltunk kíváncsiak, hogy a kitöltők mit gondolnak jelenleg a helyi pénzről, mivel sejtésünk az volt, hogy sokak számára nem ismeretlen ez az alternatív finanszírozási forrás.

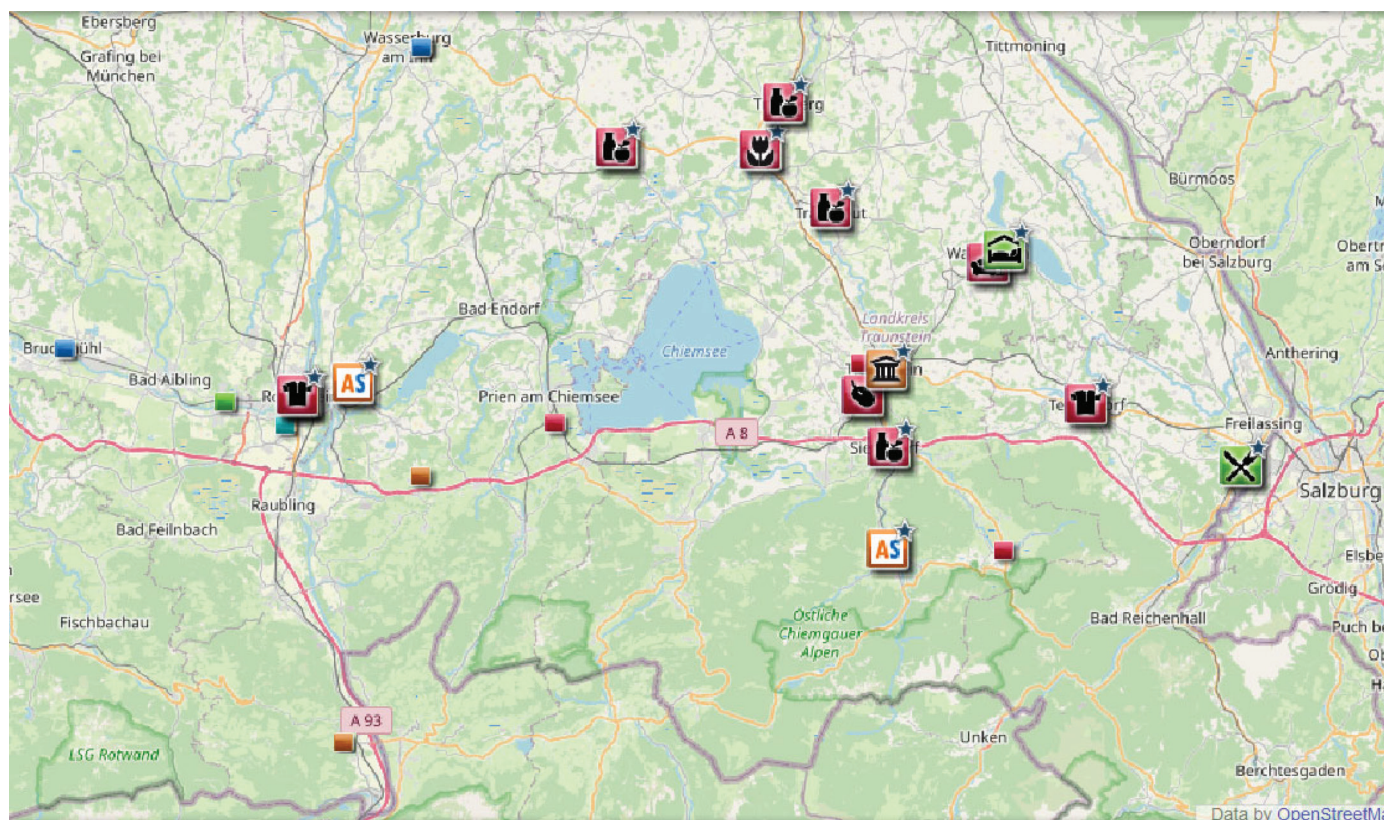
—A következtetéseink megalapozásában a kérdőíves vizsgálat mellett az elkészített mélyinterjúk is segítségünkre voltak. Három olyan személlyel készítettünk mélyinterjút, akik a kibocsátásban, forgalmazásban és a helyi pénzek marketingelésében, menedzselésében jelentős részt vállaltak. E személyek a Chiemgauer irodájában dolgoznak és a projektet a kezdetektől fogva jó ismerik. A kérdőíves és mélyinterjú vizsgálatok hozzájárultak a bemutatásra kerülő eredmények meghozatalához, azonban felmérést a kutatás helybeni szűk mozgásterét (3 település), ideje (3 nap) és a járványhelyzet miatti korlátozások, bizalmatlanság nagymértékben negatívan érintették. A mélyinterjú alanyai: Jutta Seethaler, Elke Mathe, Christophe Levannier.

A Chiemgauer kibocsátására 2003-ban került sor. 2007-ben létrehozták a Regio e. G-t Prien am Chiemsee székhellyel, amely egy regionális szövetkezetként több települést összefogva 269 taggal szerveződött. Feladataikat három fő pontban fogalmazták meg: 1.) a Chiemgauer, mint elszámolási eszköz gazdasági ügyeinek irányítása; 2.) további regionális valuták elszámolásának lebonyolítása; 3.) mikrohitelzés euróban és regionális helyi pénzben. A 2003-ban induló kezdeményezés többszöri nekifutás után vált meghatározóvá a Chiemsee térségében. (Gelleri, 2009) Jelenlegi működési térségét az alábbi térkép szemlélteti:

2020-ban 10 területen található elfogadóhely, amelyek a következők: Achenal, Berchtesgaden Land, Chiemsee, Mangfalltal, Rosenheim, Sonstige, Traunstein, Trostberg, Überregional, Wasserburg.

Magyar kutatók egy csoportjának a 2012. évi, a Chiemsee körüli településeken végzett felmérése szerint a vállalkozók elsősorban a helyi gazdaság fejlődését várták a Chiemgauer bevezetésétől, a környezetbarát gazdasági folyamatok és a vállalkozások közötti együttműködés mellett. Az elfogadását befolyásoló szempontok közül érdekes módon a reklám és a forgalomnövekedés volt a legkevésbé meghatározó. Megállapították, hogy a lakosság – legalábbis a felmérés időpontjában – kevésbé használta a helyi pénzt, sokkal inkább a vállalkozók alkalmazták egymás között (Parádi et al. 2013)

A Chiemgauer működési statisztikái tekintetében a 2015-ös évtől szűkebb területet érintenek, azóta több korábbi adat vonatkozásában adatfrissítés és közzététel nem történt. A projektgazda társaság képviselőivel folytatott interjú során Elke Mathe és Christophe Levannier ezt arra vezette vissza, hogy jelentősen visszaesett a növekedés és az új bekapcsolódók száma, illetve a kibocsátó szervezet a Klimabonus-ra koncentrálja az erőforrásokat. Ezt támasztja alá, hogy amíg 2015-ben 561 elfogadóhely volt (legmagasabb 2012-ben 633), addig 2020-ra ez a szám 450-re süllyedt (utoljára 2005-ben volt ilyen alacsony). A Rosenheim és Traunstein városokban feltüntetett és ellenőrzött 12 elfogadóhely közül ténylegesen 10 helyen használható a helyi pénz, és ezeken a helyeken is minimális a forgalom (havi 8-20 vásárló, havi kb. 200 eurónak megfelelő forgalom alatt), tehát a működési intenzitás kismértékű. Az interjúalanyok szintén megerősítették, hogy véleményük szerint 2015 óta folyamatosan csökken a forgási sebesség (Umlaufgeschwindigkeit).

1. ábra: A Chiemgauer működési régiója

Forrás: <https://www.chiemgauer.info/?id=410>

A forgási sebesség lassulását a pandémia okozta intézkedések, fogyasztói magatartások szintén erősíthetik. A csökkenésnek véleményünk szerint a digitalizáció, online vásárlási szokások, illetve az ösztönzött „érintésmentes” kártyahasználat az oka. Régebben a helyi pénz egyik specifikuma a fizikai megjelenés volt, amely így a jelenlegi válság-tompító, gazdaságélénkítő cél elérésében inkább hátrány, mint előny, bár van lehetőség Regiongeld-Karte használatára. A helyi pénzek közül véleményünk szerint a jövőben csak az tud sikeresen fennmaradni, amelynek elektronikus típusa is létezik, ennek hiánya lehetett az egyik oka magyarországi kezdeményezések elhalásának is. (Varga és Cseh, 2016) Mindemellett a felhasználhatóságot tovább szűkíti, hiszen nem minden elfogadóhely egyben kártya-elfogadó hely is. A Chiemgauer főleg készpénz alapon működik (a készpénz jelleg fenntartása a kibocsátók célja is), amely azonban kezd eltűnni a világból, ezt a folyamatot pedig tovább erősíti a világjárvány. Daragmeh et al. (2021) tanulmánya megállapította, hogy a COVID-19 járvány erősen és pozitív irányban befolyásolta az e-pénztárcák elterjedését; a folyamatos használatukat befolyásoló kulcsfontosságú tényező azonban maguknak a használóik által a fizetési mód hasznosságáról nyert pozitív megerősítést. A Chiemgauer elektronikkussá tétele abban az esetben járhat eredménnyel, ha sikerül a használatának előnyeirel meggyőzni a fogyasztókat.

A Chiemgauer helyi pénzt – a WIR-rel szemben, ahol a profitorientáltság, a gazdasági célok dominálnak a kis- és középvállalatok közötti kereskedelem serkentésével – alapvetően nonprofit célból, elsősorban az oktatás, környezetvédelem és a kutatás támogatására hozták létre. A kibocsátó szervezetet a céloknak megfelelően nonprofit szervezatként alapították. A Chiemgauer – a WIR-rel ellentétben – visszaváltható pénzhelyette-

sítő, ezért minden Chiemgauer mögött euró fedezet áll. (Varga, 2016) A Wörgl városában működő Unterguggenberger Institut által támogatott program (Gutschein, I-Motion) szintén nonprofit közösségi érdekeket céloznak. Az I-Motion célja, hogy a fiatalokat közelebb hozza a fizetőeszközök kezeléséhez, és megtanítsa nekik, milyen fontos a társadalmi megállapodás betartása. Magánszemélyek – jellemzően idősek – kiváltják az idő-kártyákat és a gyerekek/fiatalkok (min. 12 évesek) a számukra végzett társadalmi munkájukért cserébe fix díjban részesülnek (2,50 euró/óra). Ez a juttatás adómentes, nem minősül munkadíjnak, hanem az ajándékhoz áll legközelebb, mivel feltöltésre kerül ez az összeg egy kártyára, amellyel az elfogadóhelyeken tudnak vásárlást folytatni. Jelenleg Wörglben azonban tipikusan helyi pénz – mint amilyen a Wörgli Schilling (Freigeld) volt – nem létezik.

Silvio Gesell pénzzel kapcsolatos elképzelései abból indultak ki, hogy minél gyorsabb az áruk, avagy a pénz mozgása (cseréje), annál nagyobb a jövedelem-termelő képessége. Lényegében a fordulóidő lerövidítésének érdekében várakozási díjat kell fizetni arra az időre, amíg a pénz „áll”. Ez pedig arra ösztönzi a fogyasztót, felhasználót, hogy minél gyorsabban „felhasználja” pénzét, tehát ösztönzi a vásárlást és a tőkét helyben tartja, ha az elfogadás tere szűkül. Ezáltal első szinten a helyi (lokális) gazdaságot fejleszti, másodsorban pedig a regionális. Ebből az elvből indult ki a Chiemgauer is.

Amíg a Wörgli Freigeld kifejezetten az önkormányzat által kibocsátott, a helyi gazdaságot életben tartó, működtető megoldás volt, tehát a lokális érdekek érvényesültek, addig a Chiemgauer már kiindulásként a régiót tartotta alapegységnek, azaz a regionális gazdaságélénkítést célozta a vállalatok bevonásával. A folyamat résztvevői felismerték, hogy a regionális háló-

zaton belüli cégeknek érdekükben áll, hogy egymással üzleteljenek, ezzel pedig élénkítik a régió gazdaságát. (Tóth, 2011) Csizmadia és Bareith a magyarországi dél-dunántúli régióban végzett vizsgálatai alapján a lakosság jövedelmét a régió gazdasági környezete határozza meg legerősebben (Csizmadia és Bareith, 2020). Mára olyannyira elvált a regionális felfogás a lokális szemlélettől, hogy a legújabban bevezetett Klimabonusz által a globális érdekek is megjelentek. Stephen Belgin és Bernard Lietaer (2017) elméletei már a globális érdekeket, a globális célokat is megjelölik az alternatív pénzek viszonylatában. Tehát felismerik, hogy a helyi pénz nem csak a helyi, mikroközösségek, helyi gazdaság működtetésének érdekét kell, hogy elérje, hanem a fenntartható fejlődést globális szinten látják elérhetőnek. Így megjegyzik, hogy például „A klímaváltozást tekintve elmondhatjuk, hogy a világ földfelszíni átlaghőmérséklete folyamatosan nő. (...) A klímaváltozás pénzben mért költségei elképesztően magasak. A világkereskedelem mintegy 40%-a foglalkozik a természeti anyagok és erőforrások kereskedelmével. Egy, a brit kormány által megrendelt jelentés becslése szerint 2050-re a klímaváltozás miatt a világ gazdaság mintegy évi 5 százalékkal lassabban fog bővülni (2,2 billió dollár mai értékben). Ha figyelembe vesszük a növekvő hőmérséklet környezeti, egészségügyi és egyéb ismert hatásait, a veszteség akár az éves globális GDP (9 billió dollár) 20 százalékát is elérheti.” (Belgin & Lietaer, 2017, pp. 37-38)

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások teljes biztosítási veszteségét is figyelembe véve, a világ legnagyobb viszontbiztosító társasága, a Munich Re úgy nyilatkozott, hogy a jövőre vonatkozóan nem a terrorizmus a legnagyobb aggodalmuk, hanem a klímaváltozás. Paul Volcker, az USA jegybank szerepét betöltő Federal Reserve volt elnöke és Obama elnök Gazdasági Tanácsadó Testületének elnöke erre figyelmeztet: „ha nem lépünk most azonnal, akkor biztosak lehetünk benne, hogy gazdaságunk a következő harminc évben összeomlik. Minden, ami a dollárral, a kínai növekedéssel vagy bármi másal történhet, jelentéktelenné zsugorodik ahhoz képest, ami a Földdel történik a következő 30–40 évben, ha nem lépünk semmit [a klímaváltozás ügyében]”. (Belgin & Lietaer, 2017, pp. 37-38)

Talán ennek a szellemében tolódott el a Gesell-i lokális felfogástól Chiemgauer, pontosabban a szervező, kibocsátó nonprofit szervezet. A klímabónusz projekt három hatásterületből áll: a klímabarát vásárlás, a CO₂-csökkentés és regionális klímakompensációs projektek. A fogyasztók, a regionális, klímabarát társaságok és a helyi klímavédelmi-kezdemenyezések is részt vesznek benne. A Chiemgauer úgy vált részévé ennek a kezdeményezésnek, hogy az egyes pénzeket (utalványokat) elláthatják a felhasználók ún. klímabónusz bélyegekkel, amely kedvezményt nyújt a negatív kamatra és ezáltal, illetve a globális (öko) célhoz történő hozzájárulás által növeli a helyi pénz használatát (a Chiemgauer e.V. munkatársainak várakozásai szerint). A program működését szemlélteti a 2. ábra.

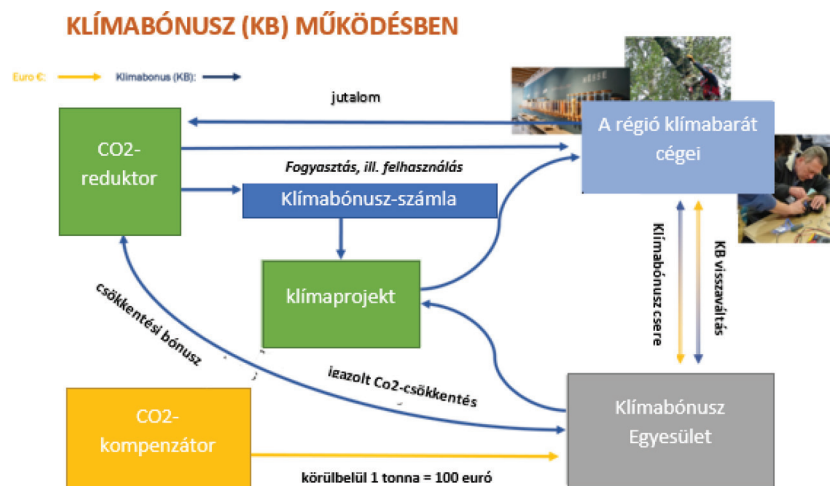
ÖSSZEGZÉS

A 2020. évi gazdasági környezet nem kedvezett a helyi pénzek terjedésének. A helyi pénzrendsze-

rek fő előnyeit a magas kamatláb és a relatív pénzszűke kettős gazdasági környezetében tudják kifejezni. A Chiemgauer azért fontos példa a helyi pénzrendszerek közül, mert az önkormányzatok és a helyi pénzrendszerek kapcsolatának minősége itt pozitívan meghatározza a pénzügyi lehetőségeket. Az önkormányzatok bekapcsolódása a helyi pénzek működési rendszerébe a közhatalom gyakorlásában és hozzáállásában nyilvánul meg, amely a Chiemgauer kiváló példa.

A helyi pénzek társadalmi-gazdasági megalapozottsága a modern pénzrendszerek létrejöttével szükségszerűen felerősödik, mivel a belső érték nélküli pénzrendszerek is hasonló bizalomra épülnek, a mögöttük felhalmozott áruk és szolgáltatások értékteljesítése határozza meg vásárlóértéküket. Bár mint e tanulmányban felvázoltuk, a jelenlegi gazdasági helyzet nem kedvez a helyi pénzkibocsátás további terjedésének, a Chiemgauer elterjedtsége is mérséklődött és forgási sebessége csökkent, álláspontunk szerint a további helyi pénzek, forgatható utalványok kibocsátása, forgalmazása és működése egy lehetséges gazdaságfejlesztő és élénkítő hatást gyakorolhat, mivel égető szükség kínálkozik alternatív helyi megoldások létrehozására a gazdaságilag leszakadó hátrányos helyzetű térségekben. A Chiemgauer helyi pénzrendszer véleményünk szerint főleg annak köszönheti fennmaradását és gazdaságot élénkítő hatását, hogy a helyi viszonyokhoz igazodóan alulról szervezeten jön létre és az igények, célok változásához igyekszik alkalmazkodni. A helyi pénzek túlélésének kulcsa a rugalmas alkalmazkodóképesség (reziliencia). Ennek két fő eleme a digitalizáció és a fenntartható globális fejlődéshez történő hozzájárulás. Amint azt tanulmányunkban bemutattuk, a Chiemgauer mindkét elemmel rendelkezik, használatban van a Regio-Karte és a klíma bónuszcélok kifejlesztésével a második elem is megvalósult. Ezek alapján a Chiemgauer helyi pénz túlélése biztosított.

Mindezeket túl úgy látjuk, hogy a helyi szervezeti egységeknek (helyi önkormányzat, szövetkezeti jellegű hitelintézetek, helyi mikro vállalkozások) és a magasabb szintű központi jellegű, támogató funkciót betöltő intézményeknek, szervezeteknek (kormányzat, központi bank) együttműködése kívánatos a működtetéshez. A kooperáció ideális esetben és a jövőre mutatóan a helyi pénz működésének elengedhetetlen eleme.

2. ábra: A Klímabónusz működési ábrája

Forrás: <https://www.chiemgauer.info/klimabonus/>

IRODALMI FELDOLGOZÁS

- BELGIN, S. – LIETAER, B. (2017): *Új pénz egy új világnak*. Budapest: Bankráció Kft.
- DARAGMEH, A. – SÁGI, J. – ZÉMAN, Z. (2021): *Continuous Intention to Use E-Wallet in the Context of the COVID-19 Pandemic: Integrating the Health Belief Model (HBM) and Technology Continuous Theory (TCT)* *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity* 7, no. 2: 132. <https://doi.org/10.3390/joitmc7020132>
- CSIZMADIA, A., – BAREITH, T. (2020): *Empirical analysis of the income situation in the southern Transdanubian region*. <http://eworkcapital.com/empirical-analysis-of-the-income-situation-in-the-southern-transdanubian-region/>
- GELLERI, C. (2009): *Chiemgauer regiomoney: Theory and practice of a local currency*. *International Journal of Community Currency Research* Vol 13, pp. 61-75.
- GESELL, S. (2011): *A természetes gazdasági rend*. Budapest: Kétezeregy Kiadó
- PARÁDI-DOLGOS, A. – KOVÁCS, T. – GÁL, V. – SZÓKA, K. (2013): *Operation of Local Currency Systems: Chiemgauer* In: Szendrő, K. – Soós, M. (szerk.) *Proceedings of the 4th International Conference of Economic Sciences* Kaposvár: Kaposvár University
- SÁRDI, G. (2012): *A pénzforgás biztosításának hagyományos és alternatív lehetőségei*. *A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei* 4. évfolyam 1. szám. pp. 157-165.
- SIPICZKI, Z. (2019): *A banki működés kockázatai*; In: Kovács, Tamás; Szóka, Károly; Varga, József (szerk.) *Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon*; Soproni Egyetem Kiadó, pp. 109-128.
- SZEMERÉDI, E. – SZIGETI, C. (2019): *Zöldúton – Pénzalternatívák és alternatív pénzek a fenntartható fejlődés szolgálatában*. *Valóság*. 62. évf. 1. sz. 65-84.
- SZÉKELY, CS. (2010): *Komplementer pénz és a helyi gazdaságélénkítés*. *Gazdaság és Társadalom*, 1 pp. 83-95.
- SZÓKA, K. (2013): *A helyi pénz és társadalmi vonatkozásai*. *Acta Scientiarum Socialium* 38 pp. 59-66.
- SZÓKA, K. (2020): *Helyi pénz helyzetkép, avagy a magyar helyi pénzrendszerek aktualitásai*. In: Koponicsné, Györke Diána; Kürthy, Gábor; Parádi-Dolgos, Anett; Varga, József (szerk.) *A pénzügyi szektor aktuális kérdései Magyarországon a XXI. század elején*. Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar 478 p. pp. 359-372.
- TÓTH, B. I. (2011): *A helyi valuta szerepe a lokális gazdaságfejlesztésben: A bajor Chiemsee Regiogeld és a soproni Kékfrank-utalvány kezdeményezés*. *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly* 56: 1 pp. 66-77.
- VARGA, J. (2016): *Helyi pénzek működésének nemzetközi tapasztalatai* In: Kerekes, S. (szerk.) *Pénzügyekről másképpen: Fenntarthatóság és közösségi pénzügyek*, pp. 209-234. Budapest: CompLex Wolters Kluwer
- VARGA, J. (2018): *A helyi pénzrendszerek közgazdasági és társadalmi elfogadottsága*. *Közép-Európai Közlemények* 11 : 2 / No. 41 pp. 133-141.
- VARGA, J. – CSEH, B. (2016): *A magyarországi helyi pénzek működési mechanizmusa*. *LIMES: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Évkönyve* 2016 pp. 222-230.

Internetes források (letöltés dátuma: 2023.03.01.)

- <https://www.chiemgauer.info/?id=410>
https://www.chiemgauer.info/fileadmin/user_upload/Dateien_Verein/Chiemgauer-Statistik.pdf
https://www.chiemgauer.info/fileadmin/user_upload/Dateien_Verein/Chiemgauer-Statistik.pdf
<https://www.chiemgauer.info/klimabonus>